

12

Q. D. B. V.

AUSPICIO RECTORIS MAGNIFICENTISSIMI,
SERENISS. PRINCIPIS REGII,

FRIDERICI AVGVSTI,
ELECT. SAX. HAEREDIS, ETG. ETC.

DISSERTATIONEM POSTERIOREM,

DE

EMENDATIONE
INTELLECTVS ANTE
VOLVNTATIS EMENDA-
TIONEM PONENDA,

PLACIDO ERVDITORVM EXAMINI SVBIIICIENT

PRAESES,

M. IO. GEORGIVS VVOLFIVS,

KIRCHBERGA - FRANCVS,

ET

RESPONDENS

GEORGIVS HENRICVS MAIERVS,

STEINSFELDA - SVEVVS.

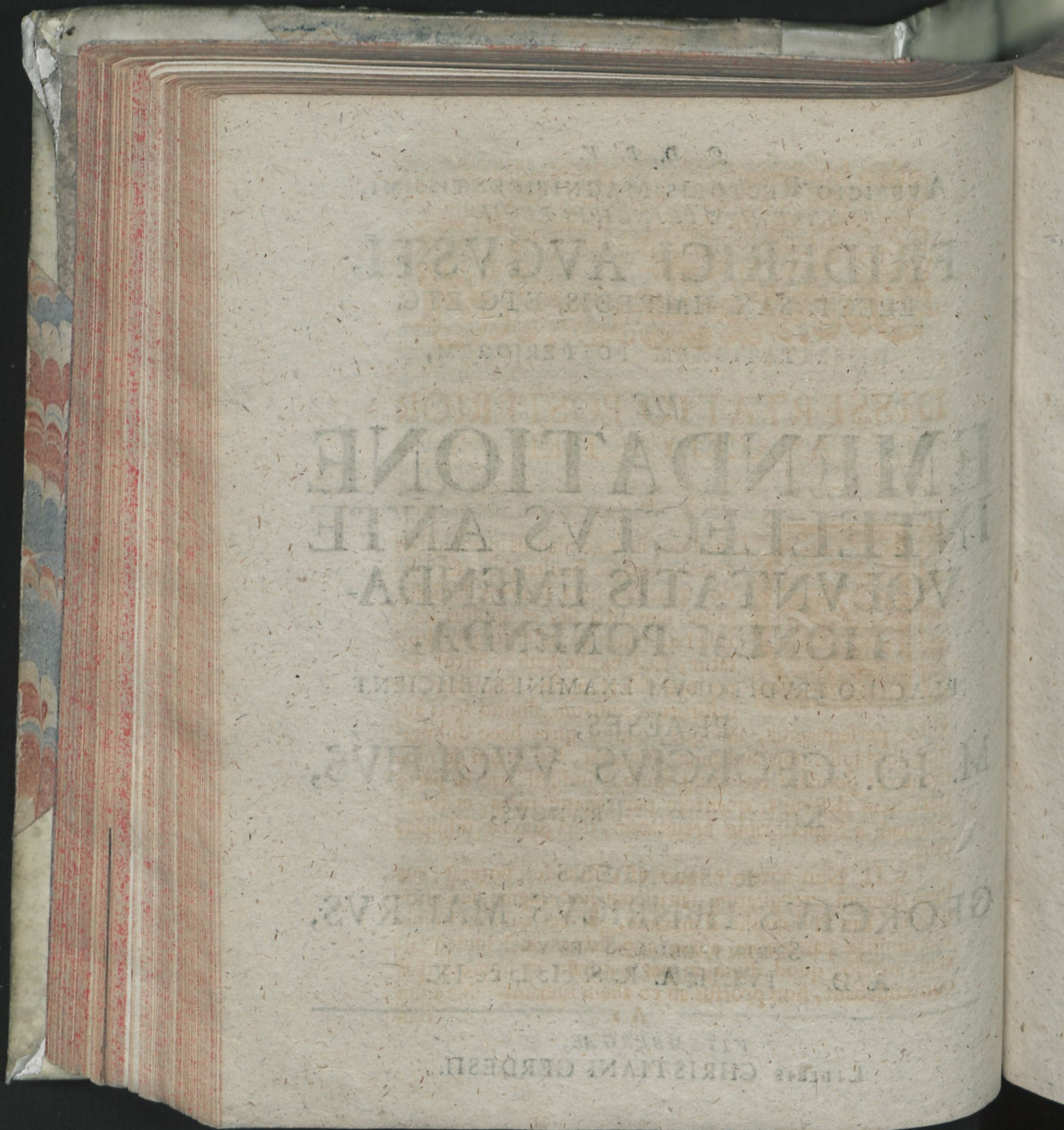
A. D. IVLII. A. R. S. cIo Io cc IX.

VITEMBERGAE,

LITERIS CHRISTIANI GERDESII.

Faint, illegible ghosting of text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mirrored and difficult to decipher but appears to include words like "EMENDATIONE", "INTELLECTVS ANTE", "VOEVNTATIS EMENDA", "M. D. GEORGIVS VVONIVS", and "CHRISTIAN GEORSH".

DISSERTATIO POSTERIOR ANACKEYACTIKH.

§. I.

DE ordine, in emendandis principibus animae nostrae facultatibus, seruando, quaenam uera sanioris Philosophiae sententia sit, et quibus haec ipsa rationibus atque argumentis nitatur, satis explicatum arbitror superiore dissertatione. Sequitur, ut institutum nostrum, diuino freti auxilio, persequamur, adeoque, contra quos haec disputamus, eos ipsos non audiamus duntaxat, sed etiam de momento et pondere rationum, quibus inducti, hac in parte ueritatem deserunt, quantum per ingenii uires, et praescriptam a Superioribus breuitatem, fieri poterit, dispiciamus.

§. II. Non autem nouum est, uti uideri poterat, aut heri demum excogitatum fanaticum hoc dogma, sed antiquissimi iam Philosophi, ii maxime, qui uel animam hominis diuinae particulam aerae appellabant, uel lumen salutem, nescio, quod diuinum per naturam in homine dari contendebant, non prorsus ab eo alieni fuerunt. Ne enim

A 2

rem

rem altius repetamus, *Platonici* sane, quemadmodum omnem hominis emendationem, quam illi *purgationis* titulo insignire solebant, in abstractione atque separatione animae a materia seu corpore, et, quam hac ratione procurare sibi uidebantur, introuersione ac reditu in semet ipsam, collocabant: ita eo operosius atque prius ante omnia de uoluntate laborandum esse, existimabant, quo hanc ipsam arctiori uinculo atque commercio per affectus appetitionesque suas coniunctam cum corpore atque copulatam esse credebant. Dummodo igitur in ordinem redigeretur uoluntas, et affectus uel compescerentur, uel, quod nonnulli postulabant, plane eradicarentur, fore, ut ultro ac sponte sua lumen istud inlitum radios suos, haecenus impeditos, uberrime de se spargat, mensque adeo tota, dum hac ratione eorum, quae, per communionem cum corpore, obliuione quasi sepulta erant, recordari incipiat, ad summum perfectionis gradum euehatur. Ita mentem Platonis et discipulorum eius ex ipsis eorundem scriptis ac monumentis studiosissime exposuit *Celeberrimus Christ. Bucherus*, tum alibi, tum inprimis in *Platone mystico C. I. p. 27. VVo die Seele*, ita ex mente eorum loquitur, *wieder könne durch eine Einkehr in sich selbst, und Erhebung des Gemüths von dem materialischen Wesen und Geschäften gereinigt, und mit dem (intellektu agente) dem idealischen Licht vereinigt werden, werde ihr ein göttliches Licht eingegeben, mit welchem sie in Gottes Erkenntniß eindringen, alle Dinge hell, klar, und deutlich, wahrhaftig und vollkommen erkennen, und endlich gar wieder zu ihrem Ursprung gelangen könne.* conf. eiusdem *Menses Pierist. Mens. III. p. 152. 153. nec non Mens. VIII. p. 292.* Omnium uero optime dilucidissimeque in his, quae ad institutum nostrum faciunt, *Platoniorum* sententiam in aprico collocauit Summe Venerandus atque Magnificus Dn. D. Neumannus: *Ceterum ipsius uoluntatis uoluntatis, inquit, in coercendis maxime affectibus ponitur (scilicet iuxta mentem Philosophorum Pythagorico-Platoniorum) quos pro ἀλόγοις ac brutis habebant illi, nec compescendos tantum indicabant, sed suppressendos et penitus euellendos. Itaque, in-*
uerfo

verso prorsus ordine, purgandae prius uoluntati dabant operam, quam de illuminando intellectu laborarent. Poiret. Fanat. §. IX. pag. 9.

§. III. Post Philosophos paganos, intra ipsius Ecclesiae pomoeria, ita docere sustinuerunt, quotquot non tam reuelatione diuina, sacris literis comprehensa, aut sana simplicique philosophandi ratione, quam arcanis abstrusisque Pythagoraeorum et Platoniorum dogmatibus delectabantur. Quemadmodum enim ex hoc fonte tota Theologia Mystica, qua corrupta est, manasse constat: ita *Mysticis Doctoribus* solenne, et fere proprium est, uoluntatis purgationem ante intellectus illuminationem ponere. Id quod uel sola trita illorum uia intendit, quam tergerinam faciunt, et a purgatiua uoluntatis ad illuminatiuam intellectus pergunt, denique in unitiua consistunt, quippe qua se ad ἀποθέωσιν ascensuros esse credunt, docente Summe Reuer. Dn. D. Neumanno l. c.

§. IV. *Cartesianos* quoque, in corrigendo hominis animo, omnia uoluntatis emendationi tribuere, ipsa huius Philosophiae principia demonstrant. Quis enim nescit, apud hos Philosophos nihil esse frequentius, quam intellectum ab errore absolueri, omnium uero, qui communiter intellectui adscribi solent, errorum causam constituere uoluntatem, quae si recte fuerit ordinata, nihil amplius deesse, ad potestatem nunquam errandi adipiscendam? Neque possunt non ita docere per hypothesin suam, qua genuinas uerissimasque rerum, si non omnium, saltem plurimarum, ideas per naturam dari in mente nostra, somniant, quas quidem non intellectus, per occasiones aliunde acceptas, formet, ita enim omnino errare posse concedendum foret, sed cum prima origine inditas, perpetuo, ueluti thesaurum quendam absconditum, in sinu suo circumgestet, et, nisi a uoluntate fuerit impedita, expromat, atque in illis ac per illas omnem ueritatem cognoscendam praebet. Equidem de *Cartesio* ipso mitius fortasse sentiendum erit. Aliquando enim a ueritate eo adigitur, ut non tam ipsas rerum imagines, quam facultatem saltem, easdem

efformandi, menti nostrae infitam esse fateatur. Quamuis alibi mentem suam hac de re fati aperte his uerbis declarauerit: *Cum autem mens, quae se ipsam nouit, et de aliis omnibus rebus adhuc dubitat, undiquaque circumspicit, ut cognitionem suam ulterius extendat; primo quidem inuenit apud se multarum rerum ideas, quas, quamdiu tantum contemplatur, nihilque ipsis simile extra se esse affirmat, nec negat, falli non potest.* Princip. I. artic. XIII. Eorum uero, qui uestigiis Cartesii presertim insistant, plurimi haec talia, ueluti oracula quaedam, palam, atque ingenti cum asseueratione approbant, commendant, propugnant. Sufficiat nobis, ad fidem dictis nostris faciendam, e multis citasse *Herm. Alex. Roëllium*, qui, uti integram suam dissertationem prolixam: *de Religione Rationali*, in fauorem idearum innatarum scripsisse uideri posset, ita, quam parum ipsi cum sententia nostra conueniat, facile, qui rem diligentius expendet, iudicabit. *Quis est nostrum*, ait: §. XXIV. p. 22. *qui non in ipso mentis suae penetrati contemplari queat uariarum, nec dicam omnium, rerum, & ipsius quoque DEI, ueluti cum ipsa nascendi origine coniunctas et a natura insitas ideas, formas? etc.* Et has ipsas omnis scientiae, omnis sapientiae, omnisque uirtutis semina, fundamentum et normam constituit ibid. conf. §. XXIX. p. 26. §. CXIV. p. 123. et §. CXIX. p. 130. *DEVM* quoque ipsum earundem facit in nobis pictorem §. XXVI. p. 23. Intellectui uero, quod ex antecedentibus necessitate quadam consequitur, parum relinquit, et omnia propemodum, quae in anima nostra fiunt, ad uoluntatem refert. *Intellectus*, inquit, *ea tantum natura est, ut res cognoscere, (id est) in idea sua et forma contemplari atque intueri possit: uoluntatis, ut circa id, quod ab intellectu affertur, libero se, spontaneo et consentaneo motu determinare, et, prout ueri falsue, boni aut mali prae se fere speciem affirmare aut negare, amare aut odisse, eligere aut repudiare quidque possit.* §. L. p. 47. Et tandem, omnes erroris omniaque uitia inde pululare, asserit, quod uoluntas latius pateat, quam intellectus §. CXXIV. p. 136. Quae si uera sunt, quid opus est, multam intellectus emendandi curam habere? cum omnia redeant ad

ad emendationem uoluntatis? Sed nolo de his quicquam
amplius hoc loco commemorare, quam quod facile in En-
thusiasmum et crassissimum Fanaticismum possint degenerare.
Certe egregium tantoque Philosopho dignum est iudicium
acutissimi & celeberrimi Gerard de Vries Exercit. Ration. de ideis
innatis p. 14. Quae, quoties expendimus, non est, quod miremur,
Cartesianismum iam toties desisse in Enthusiasmum. Exemplo id
egregio comprobarunt duo primarii horum sacrorum Epoptae et
Mystagogi, Malebranchius atque Poiretus, tamen si nulla parte in
asserendis concreatis ideis tam longum progressu, quam noster. (intel-
ligit autem Roëllium) Pulcherrime scilicet sibi respondent ideae a
solo DEO in mente pictae, et, quas hic tantopere commendat, cogi-
tationes sibi lumineose occurrentes, ueritates centralissimae, reali-
tates luminosae, quaeque his familia mysticae Theologiae arcana,
non nisi Tauleis, Rusbrochiis, a Cruce, diuinis plane, quicquid
coeci garrunt, contemplatoribus, intelligenda. Ceterum, quo-
modo Poiretus a uera sententia discedat, exposuit laudatus
Dn. D. Neumannus l. c. §. XXVI. etc. Malebranchius autem,
quamuis de ideis innatis paulo aliter, atque ceteri Cartesiani,
docere soleat, uoluntati tamen omnem animi nostri
emendationem attribuit. Dummodo enim uoluntas sit pur-
gata, et affectus una cum sensibus fileant, fieri putat, ut
mens nostra arctius arctiusque cum DEO uniat, in quo
deinceps omnium rerum ideas uideat, atque intueatur de
Inquirenda Veritate passim, imprimis *Libro III. C. 6.*

§. V. Sed non in solis Philosophorum scholis nidula-
tur dogma erroneum, uerum, quemadmodum pulchre,
quod modo dictum, cum Fanaticismo cohaeret, et, ueluti
uinculo quodam, cum eodem est copulatum, ita mirum
non est, iis quam maxime hoc tempore arridere, qui, quic-
quid fanaticum est, aut excusant et palliant, aut amplectun-
tur ipsimet, ac suum faciunt. Hinc non tantum omnem
animi nostri deprauationem omnia pietatis impedimenta a
sola uoluntate deducunt, sed et, quicquid boni deinceps
fieri in nobis debeat, illud non in intellectu, sapientiae et
prudentiæ humanae sede, sed uoluntate initium suum ca-
pere

pere debere, arbitrantur. *Apparet, inquit, Christ. Thomaeus* *Disq. an haeresis sit crimen, §. V. p. 15. a uoluntate eiusque affecti-* *bibus omnem profuere et corruptionem et emendationem intellectus,* *adeoque conceptum ueri in intellectu, nunquam per se producere boni* *quid in uoluntate? Omnem igitur ueram animi nostri corri-* *gendi rationem per tres illas Mysticorum uias, de quibus su-* *pra diximus, institui oportere contendit in Epilogo Introductio-* *nis in Phil. mor. §. 5. Amorem quoque primum facii moralitatis* *principium, ad quod omnia tanquam ad finem ultimum referri, et* *simul, tanquam ad primum cognoscendi principium examinari de-* *beant ac iudicari, quorsum uid. Excellentissimus Henr. Klausingius* *Dissert. de Amore Rationali. §. 2. Atque haec talia, quoniam* *praeterea insigniter pietatem mentiuntur, hinc magno con-* *sensu ab iis, qui hodie externa pietatis specie mundum dec-* *ipiunt, approbantur ac defenduntur. Quid Joachimus* *Langius, hac dere sentiat, constat inter eruditos. Qui quid-* *dem, monitus a cordatoribus, tantum abest, ut sententiam* *hypothetice posuerit, se iam sine conditione asserere dicat:* *das in der Seelen Cur dem Willen für dem Verstand (der doch kei-* *nes weges darbey versäümet werden müsse) allerdings ein Vorzug* *geböre, in den aufrichtigen Nachrichten ad Annum 1705. der V. N.* *p. 131. Neque uero, quod uideri poterat, de supernaturali* *tantummodo mentis humanae restitutione ita statuit, sed* *eadem ipsi et sanioris Ethicae sunt fundamenta atque princi-* *pia. Sic enim P. VI. C. III. §. XXVIII. Medic. Ment. scribit:* *quia ne naturaliter quidem intellectus sine uoluntate et haec sine illo* *sanari potest; sanioris Ethicae ubique ea posita sunt fundamenta,* *sparsaque semina, ut hanc Medicinam mentis tractanti, quod spero,* *non opus sit peculiari Ethica, a sanatae mentis habitu diuersa.* *Consentit Auctor anonymus libelli Licht und Recht: Nun* *ist es umsonst, ait p. 143. daß man suchet ein Licht in den Verstand* *zu bringen, so lange das Hertz und der Wille des Menschen böse* *ist, und ist eine verführische Lehre, daß erst der Verstand müsse* *uerbessert werden, und darnach der Wille. Quae etiam si pri-* *mario ex mente Auctoris de intellectu et uoluntate spiritua-* *liter*

liter emendandis intelligenda sint, satis tamē constat, ean-
dem homines istos de emendatione quoque morali atque E-
thica sententiam fouere. Hinc etiam noster, si aliter in Phi-
losophia doceatur, id pro absurditate quadam ac stultitia re-
putat: *Es wäre den Philosophis und VVelgelehrten diese Thorheit*
noch zu gut zu halten, wenn auch nicht unter den Schriftgelehrten.
etc. p. 142. Quam in rem erudite iuxta ac sapienter disserit S. R.
Du. D. *Rechtius: iam res eo deuenit, ut non tantum sacrarum ve-*
maticarumque notitiam cum pietate indissolubili uinculo coniungant.
Credo, breui futurum esse, ut et res Mechanicas eidem uinculo in-
nectant, neque Sutores, si sit irrogenitus, calceum suum ex uera
scientia, sed ex falsa et mendaci facere proclament. Certe ex uno
eodemque principio (nempe de uoluntate ante intellectum e-
mendanda) utrumque et asseritur, et negatur: Exam. lib. Lichte
und Recht. p. 46. Facit cum his, quem haud ita pridem una
cum Christ. Thomasio confutandum sibi sumit meritisissimus
Scholae Hilperhusanae Rector M. Mich. Henr. Reinhardus Dissert. de
moralis doctrinae et praecipue morborum uoluntatis genuino syste-
mate; in primis §. XXI. Imo non errauero, si dogma hoc
inter ^{negata} ^{ψυδν} hodiernorum Pietistarum retulero. Si
enim causam quaeras, cur Theologiam piorum statuunt u-
nice ueram? impiorum uero ac irrogenitorum mox Philo-
sophiam de rebus sacris, mox plane Diabolicam appellent?
cur Polemicam Theologiam detestentur ac damnent? cur
experientiam gustumque uoluntatis constituent prin-
cipium Theologiae? cur sanctificationem et renouatio-
minationem? cur illuminationem absque sanctificatione
nunquam esse, imo ne esse quidem posse, contendant? cur
denique totam salutis oeconomiam fideique analogiam euer-
tant? deprehendes postremo, omnia haec redire ad falsis-
simam istam hypothesin: quod uoluntas ante intellectum,
atque hic per illam et posit et debeat emendari. Huc etiam
pertinent omnes illi Fanatici, qui lumen seu uerbum quod-
dam internum atque diuinum, cum Philosophis Platonicis,

B

iacti-

ma ueluti scaturigo existat, quae nisi ante omnia in ordinem redigatur, frustra esse, quod in emendandis ceteris animae potentiis collocatur, studium. Ita sentiunt, cum Scholasticis nonnullis, multi ex Cartesianis; quippe qui, uti ueras rerum ideas, quod supra dictum est, intellectui iam inditas esse credunt, ita, quo minus illae semper in cognitione rerum prodeant, et sese sistant, nihil, quam uoluntatis imperium, obtare, persuasum sibi habent. Consentit *Christ. Thomasius*, quando in libello *de Remedio Amoris Irrationalis* Cap. XV. §. 7. *Supra*, scribit, *prolixè ostendimus, quod in homine non intellectus uoluntatem, sed uoluntas intellectum gubernet, et in Dissertatione ad Poireti libros de Erud. solida etc. quintam suam hypothesein: Amor illuminat etc. ita declarat: b. e. uoluntas est norma et dux intellectus, non intellectus uoluntatis. p. 7. conf. eiusdem Fundamenta Iuris N. & G. lib. 1. Cap. 1. §. 46, ubi ita loquitur: in affirmatione boni et mali, quod nos ipsos afficit, in meditatione de medijs ad bonum consequendum apertis, semper intellectus impulsui uoluntatis subest, tantum abest, ut uoluntas in appetendo bono et fugiendo malo dirigatur ab intellectu. Non enim, quia aliquid bonum uideretur intellectui, uoluntas illud appetit, sed ideo, quia uoluntas quid appetit, id bonum uideretur esse intellectui. Nec non D. Antonius, Theologus Halensis, qui in *Dissert. de Aestimatione rationis Theologica* p. 13. doctrinam de uniuersali uoluntatis in intellectum imperio, tanquam dogma exploratissimum defendit uideat. *Verschuldige Nachrichten* ad annum M DCC IIX. p. 495. Ast enim uero, quamuis intimam commercii illius, quod fouent duae hae facultates, rationem, et quomodo altera cum altera, uel in alteram agat, definire praecise nequeamus; ad hoc enim perfecta accurataque et ipsius animae eiusque facultatum, et harum tum a se inuicem ipsis, tum ab anima differentiae cognitio, de qua nullus mortalium gloriari potest, requiritur: ex iis tamen, quae hactenus constant, quaeque omnis, qui aciem cogitationum suarum in se ipsum reflectit, experitur, manifestum est, non posse uoluntati eiusmodi intellectum imperium tribui. Quo enim iure illa animae facultas,*

cultas, quae nihil aliud agit, quam ut ab alio delata, concepta, circumspecta, iam decisa, iam diiudicata, et quidem alieno praelucente lumine eligat, eademque uel approbet et apperat, uel reprobet ac detestetur, ita simpliciter imperare dicetur ei, quae desert, quae concipit, quae circumspicit, quae decidit, quae diiudicat, quae praelucet? Annon potius imperii (si omnino hic locum obtinere debet) partes inter utramque facultatem diuisas esse, statuendum erit? At repugnare tamen, dicunt, uoluntas intellectui meliora dictanti potest, et saepissime quoque actu ipso repugnat, quod comprobatur uel solum illud Medae apud Poetam:

uideo meliora proboque,

Deteriora sequor.

Potest, fateor. Numne uero 1.) propterea imperare eisdem, et quidem absolute, atque uniuersaliter imperare dicenda est? non magis certe, quam homo male feriatu qui uiro prudenti bona consilia danti, refragatur, aut aegrotus, qui salutaria medicamenta, a Medico praescripta, recusat, dici meretur imperare uiro prudenti, uel Medico. 2.) Aduersatur utique haud raro intellectui uoluntas, eundemque impedit, quo minus recte, quid uere bonum malumue, quid sequendum uel fugiendum sit, iudicet. Verumne tunc quidem omne statim in iudicando uitium soli uoluntatis imperio tribuendum est, quod semper quidem, nec in hoc tantummodo casu, sed male profecto, faciunt Aduersarii, uerum prima eius causa in ipsa intellectus corrupta post lapsum indole, nidulatur, qua ille sibi relictus per naturam suam est ignauus, rudis, negligens, iners, inconstans, mobilis, credulus, ad praecipitantiam inclinans, facilis ad assensum etc. Ea inquit, Hamelius *Metaph. Tract. III. quaest. III. est mentis nostrae indoles, ut non utique progredi, sed euolare gestiat, et res ipsas leuiter ac cursim attingere. Hinc magna in ideis nostris oritur confusio, quod res ipsas inconsiderate, non defixis uelut oculis, et intento animo intueamur. Neque uero et hi ipsi, quos intellectui adscribimus, defectus eorum-*

eorumque correctio mero uoluntatis impulsui ac directioni
originem suam debent, quod impudenter et contra pro-
priam experientiam urgent Antagonistae. Quis enim est,
qui ad se ipsum et ad ea, quae in animo suo fiunt, atten-
dens, non experiatur, laborare intellectum morbis illis,
etiam nolente uoluntate, saltem non actualiter uolente,
tollī uero eosdem aut curari a sola uoluntate non posse,
etiāsi tolli et curari centies haec ipsa uoluerit? Quod
multis demonstrare prolixiusque per singula deducere,
non patitur iniuncta nobis breuitas. 3.) Vniuersale uero,
quod fingunt, uoluntatis in intellectum imperium, tantum
aest, ut illa, quae nobis opponitur, ratio asserat, ut po-
tius destruat, penitusque euertat. Qua enim, quaeso, ra-
tione dici poterit uoluntas intellectui resistere? aut quo-
modo Medea penes se cogitare atque iudicare potuit illud:
uideo meliora, proboque; si omne intellectus iudicium
dependet a uoluntate, et ita quidem, ut *illud tantummodo*
iudicet bonum, quod haec appetit? Et quoties non uidemus,
cum uoluntas uitiosis passionibus nimis uexatur, egregias
tamen in intellectu ueritates agnosci? quoties non ani-
maduertimus, sceleratissimos saepe homines magno ardore
ac zelo inuehi in uitia, uirtutem autem probare, et dignis
extollere praconis, genuinisque suis depingere colori-
bus? Ut nihil iam dicam de eo, quod nunquam uoluntas
principia communia primasque ueritates nobis impressas
immutare, aut directum mentis contra easdem assensum
impetrare possit, quod non nisi is, qui humanam naturam
exuere uoluerit, inficiabitur. Sed 4.) quid opus erat,
haec tam operose persequi? pone, imperare intellectui uo-
luntatem saepius, (uniuersale enim non esse hoc impe-
rium clarissime euincunt ea, quae modo diximus) quid tum
postea? an sequetur inde, quod intendis, uoluntatem nem-
pe ante intellectum emendari oportere? edisserere ergo ra-
tionem et modum, quo fiat, saltem, quo fieri possit ist-
haec uoluntatis emendatio. Non per ipsam uoluntatem
certe: in hac enim, nisi ipsam eius notionem naturamque
B 3 tolle-

tollere uelis, nihil inuenies, quod, sine praeuio luminis cuiusdam concursu, praestare eam ualeat. Quomodo igitur? forsan (hoc enim est, quod corde premunt) per uerbum internum, per lumen insitum, per scintillam essentiae diuinae, per uirtutem saltem extraordinariam ac diuinam, quae uoluntatem immediate immutet ac corrigat? Ita uero habemus crassissimum Fanaticismum atque Enthiasmum. Cur autem non potius per subsidia, quae supersunt in intellectu, et accedentem mentis *auxilium* seu uigorem, quibus illa uoluntatis rebellio reprimatur atque coërceatur. Sed nimis prolixi, postulante ita rei grauitate, in confutando primo argumento fuimus, licebit autem eo breuiores esse in reliquis, quod ex hoc fere fonte illa promanant.

§. VIII. Fluit uero etiam *secundo* error hic exinde, quod homines isti docent, intellectum esse facultatem mere passiuam, adeoque non intellectum, sed uoluntatem iudicare. Quod inculcant non modo Cartesiani Malebranchius, Norrius, Forgeus, Roëlius, aliique plures, sed etiam *Observatores Halenses Tom. II. Obs. XII. p. 281. §. XIII.* ubi intellectus disertis uerbis dicitur *principium passuum, non actiuum, quia patitur a uoluntate, et contra uoluntas non patitur ab intellectu*; imo §. XIV. ideo non ad formam hominis pertinere intellectus, asseritur, quod sit *merum instrumentum seu principium passuum*. Quae si uera essent, multum roboris Aduersariorum sententiae accessurum esse, haud inficior. Verum hac ratione 1.) non amplius illud dicendum erit uoluntas, quod haecenus unanimi consensu dictum est, nec illud appellandum intellectus, quod communi suffragio appellatum est. 2.) Ipsi Cartesiani intellectus naturam ponunt in cogitatione: referunt quoque ad eundem claram illam et distinctam perceptionem, quam pro regula ueritatis uenditant: rationis uero, conscientiae, ingenii, subtilitatis, perspicaciae similibusque dotum propriam ueluti sedem non tantum Cartesiani, sed etiam Thomasius ceterique constituunt intellectum. Quae quidem omnia, quem

quemadmodum actiua sunt, ita tribui illi, nisi actiuus, nisi iudicandi facultate instructus, esset, nequaquam possent. Quid? quod 3.) intelligere aeque ac uelle proprie et formaliter etiam DEO conuenit, cui sane non posset conuenire, si esset merum pati. Scilicet differt intellectus non a diuino tantum in eo, quod ille per plures operationes hic per unicam et simplicissimam actionem intelligit.

Conf. *Ger. de Vries Diatr. de Ideis innatis* p. 25.

§. IX. Hisce Aduersariorum argumentis succenturiatum est tertium illud, quo intellectum ab omni notabili noxioque errore absoluunt, ut hac ratione illi prorsus nulla, adeoque nec uoluntatis correctionem antecedente, emendatione opus esse, euincant. Cartesianos sigillatim magno numero hanc hypothesin inculcare, nemini, qui limen tantummodo huius Philosophiae salutauit, ignotum est. De Indifferentistis autem Fanaticisque hodiernis res pariter est in aprico, ut, si multa, ad istud probandum, testimonia afferrem, uix operae pretium facturum me esse, existimem. Quod si uero paulo studiosius accuratiusque in hancce stropham inquiramus, deprehendemus, eos, qui non plane sine omni ratione coecoque impetu errant, hunc suum errorem in duabus illis, quas modo confutauimus, rationibus fundatum habere. Ideo scilicet intellectum nullius erroris insimulandum esse censent, quod non sit sui iuris, sed unica a uoluntatis imperio dependeat; deinde quod non ipse, sed uoluntas, iudicet. Quo quidem utroque lubrico fundamento destructo, illud quoque, quod eidem innitebatur, corruat, necesse est. Ceterum, quam uarie intellectus erret, et quantum isti errores noxam in omni uita post se trahant, id toto die testatur experientia. Ut adeo non tam confutationem, quam indignationem, uel potius ritum mereantur uerba Thomae: *Lutherum humani quid passum esse, quod in mensa literis maiusculis scripserit uerba: hoc est corpus meum; debuisse potius perpetuo mente uolitare non uerba, sed sententiam et uim legis Christi: amate uos inuicem.* Dissert. in *Poireri* libr. de Erud. sol. p. 23.

§. X.

§. X. Restat *quartum*, in quo sententiae suae praesidium quaerunt veritatis hostes. Dicunt enim, *omnium praeiudiciorum*, ex quibus errores omniaque vitia et mala animi nostri immediate oriuntur, *subiectum et causam esse voluntatem*, cuius proinde emendatio vel hanc solam ob rationem primo omnium fieri debeat, quia sine dubio a remotione praeiudiciorum omnis emendatio fit ordianda. Sane Cartesiani, uti iudicium referunt ad voluntatem, ita non possunt non etiam praeiudicia, quae nihil aliud, quam praepostera et immatura iudicia sunt, eidem tribuere. Fanatici vero eorumque Patroni Poirerius, Thomasius, Ioach. Langius etc. illa omnia ex philautia, voluntatis affectu, deriuant. Sed enimvero 1.) nititur hoc assertum, imprimis quod ad Cartesianos attinet, falsis illis hypothesibus, quas in antecedentibus remouimus. 2.) Negamus, omnium et singulorum errorum ac praeiudiciorum causam existere solam voluntatem. Id enim haecenus ab aduersariis non potuit sufficienter probari; nobis vero contrarium, quod quilibet se ipsum diligenter perscrutans observat, prolixo hoc loco ostendere, neque paginae angustia permittit, neque ad institutum adeo est necessarium. Etiam si enim 3.) concederemus omnia praeiudicia ortum suum ducere ex philautia, nondum tamen haberent illi, quod uolunt, quin nos nouum nacti essemus telum, quo eos petere possemus. Philautia enim, quamuis *formaliter* eam in uoluntate esse, haud inficiemur, *radicaliter* tamen ac *fundamentaliter* est in intellectu. Ergo, ab intellectu, in quo radix, in quo fundamentum philautiae datur, initium capere ueram emendationem debere, quis dubitabit?

S. D. G.

ULB Halle
003 620 00X
3

Sb.

VJ
17

12

L. D. B. V.

AVSPICIO RECTORIS MAGNIFICENTISSIMI,
SERENISS. PRINCIPIS REGII,

FRIDERICI AVGVSTI,
ELECT. SAX. HAEREDIS, ETG. ETC.

DISSERTATIONEM POSTERIOREM,

DE

EMENDATIONE
INTELLECTVS ANTE
VOLVNTATIS EMENDA-
TIONEM PONENDA,

PLACIDO ERVDITORVM EXAMINI SVBIIICIENT
PRAESES,

M. IO. GEORGIVS VVOLFIVS,
KIRCHBERGA - FRANCVS,

ET
RESPONDENS

GEORGIVS HENRICVS MAIERVS,
STEINSFELDA - SVEVVS.

A. D. IVLII. A. R. S. clo l^o cc IX.

VITEMBERGAE,
LITERIS CHRISTIANI GERDESII.